

Ельвіра Лузік
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри педагогіки та психології професійної освіти,
Національний авіаційний університет, м. Київ
Наталія Демченко
старший викладач,
Національний авіаційний університет, м. Київ

ПРОФЕСІЙНА КУЛЬТУРА ЯК СУТНІСНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АВІАЦІЙНОГО ФАХІВЦЯ

The authors of the article thoroughly analyze professional culture as an essential characteristic of the professional activity of an aviation specialist, which reflects the individual mental properties of the personality, which is formed and develops during life in the system of continuous education and the process of professional activity and determines the ability to make optimal decisions in unpredictable professional situations.

Євроінтеграційні процеси нашої країни в багатьох сферах життя поступово змінюють культурні та соціальні пріоритети повсякденної життєдіяльності, спонукають до внутрішніх змін, мотивів вибору і механізмів здійснення професійної діяльності українців. Одним із багатьох чинників і процесів, які впливають на професійну поведінку людини, є професійна культура, тобто надзвичайно важливого значення набуває проблема формування та розвитку професійної культури сучасного фахівця, яка є не тільки обов'язковим елементом професіоналізму, що ґрунтується на загальній культурі людини та її духовності, а й передбачає такий розвиток професійної компетентності фахівця у сфері його діяльності, який підносить цю діяльність та її результати до рівня основних життєвих цінностей, формуючи, при цьому, почуття власної гідності та особистої відповідальності перед іншими людьми за результати своєї діяльності та можливі наслідки технічних чи управлінських рішень.

Виходячи з того, що професійна культура фахівця є неодмінною особистісною характеристикою, яка виражає міру розвитку потреб і здібностей людини у їх професійній діяльності, ми приходимо до висновку, що професійна культура фахівця формується і розвивається не тільки в процесі освіти, будучи пов'язаною із саморегуляцією та взаємодією в соціальному середовищі, а й з системою навчально-пізнавальної та професійної діяльності, яка є основною формою активності людини та головною умовою її розвитку. Це дає нам підстави розглядати професійну культуру фахівця як багатовекторне явище у полікультурному просторі, зміст якої обов'язково враховує суб'єктивний досвід особистості, а саме, її ціннісні орієнтації, когнітивну мобільність та морально-вольові якості; певну ступінь оволодіння професією; як соціально-культурне явище, що має складну структуру, котра включає предмет, засоби для вирішення професійних завдань і результат професійної діяльності.

На думку вченої В.А. Семиченко (2007), з-поміж компонентів професійної культури можна виділити: формування наукового світогляду, оволодіння складними прийомами роботи, професіоналізацію мислення, формування індивідуального стилю діяльності, оптимізацію індивідуальної системи життєвих та професійних цінностей, засвоєння творчого підходу до вирішення пізнавальних і практичних завдань, формування стійкої професійної позиції тощо.

Відомо, що згідно досліджень вченої О.А. Шушеріної (2005), формування та розвитку професійної культури майбутнього фахівця реалізовується в рамках цілеспрямованої планомірної освітньої діяльності, яка включає відповідно педагогічну стратегію професійно-культурного становлення майбутнього фахівця у закладі вищої освіти, де під педагогічною стратегією розуміється проектування відповідних тактик педагогічних дій для досягнення позитивних результатів в конкретних умовах. Стратегія професійно-культурного становлення особистості студента, на думку дослідниці, має складатися з наступних компонентів:

- ✓ мети (стратегічного орієнтиру), якою є якість професійної підготовки фахівців у закладі вищої освіти із урахуванням сучасного соціально-культурного простору держави;
- ✓ спрямованості стратегії, яка визначається просуванням від наявного професійно-культурного потенціалу особистості студента до інтеграції професійно-культурних якостей, цінностей, сенсів діяльності;
- ✓ педагогічного забезпечення стратегії (умов, методів, засобів, організаційних форм, культури організаційної діяльності викладача, де одиницею педагогічної стратегії в освітньому процесі виступає тактика, як сукупність засобів та прийомів для досягнення поставленої мети, а основним механізмом реалізації педагогічної стратегії професійно-культурного становлення студента є професійна майстерність педагога, як комплекс якостей особистості педагога, що набуваються ним в процесі професійного самовдосконалення у вигляді педагогічних умінь, знань, здібностей, що дозволяють ефективно вирішувати педагогічні завдання;
- ✓ вибору педагогічної стратегії професійно-культурного становлення, що відбувається із урахуванням педагогічної реальності, в рамках якої вона має бути реалізована; рівня педагогічної майстерності; проєктивної культури викладача та можливих засобів досягнення мети (О.А. Шушеріна, 2005).

На наш погляд, ідея застосування стратегічного планування у процесі професійно-культурної підготовки майбутнього фахівця є надзвичайно актуальною в умовах сьогодення, оскільки вирішення проблеми пошуків засобів, що активізують професійно-культурне становлення особистості фахівця, має бути розрахованим не на моментальний ефект, а на ефект у майбутньому, тобто має не тактичний, а стратегічний характер.

Спираючись на проведений науковий аналіз професійно-культурного становлення особистості зазначимо, що саме глибоке усвідомлення та внутрішнє прийняття людиною своєї професійної діяльності як самодостатньої цінності, будучи неодмінною передумовою формування професійної культури сучасного фахівця, дає нам можливість визначити наукову дефініцію «*сформованість професійної культури*» як здібність особистості змінювати власну систему цінніснозмістовних орієнтацій, яка відображається у відношенні до діяльності та її результатів, творчому підході до реалізації власних здібностей, усвідомленні себе у професії та прагненні до саморозвитку.

Виходячи з того, що без належної професійної культури фахівців неможливо забезпечити якісну підготовку національної гуманітарно-технічної еліти та забезпечити професійну компетенцію, яка б відповідала сучасним суспільним вимогам до спеціаліста нової формації, тому, на наше глибоке переконання, формування професійної культури є одним із пріоритетних завдань національної освітньої системи, успішне виконання якого істотною мірою сприятиме соціально-економічному й духовно-культурному відродженню України та її входженню до європейського співтовариства. Крім того, цей процес неможливий без відповідності професійної підготовки сучасного фахівця світовим зразкам та інтеграції українських закладах вищої освіти у Європейську університетську систему, тим більше, що з розвитком дистанційної освіти по всьому світу, у молоді з'явилися реальні можливості здобуття будь-якої професії в зарубіжних університетах, відомих вищих технічних школах та коледжах. Саме тому, така специфічна галузь як авіаційна, зокрема, інженерно-технічна її сфера, потребують реалізації процесу реформування, при цьому, основні зміни стосуються не лише організаційних перетворень, ініціаторами яких виступають не заклади вищої технічної освіти, а держава в особі відповідного міністерства, і майже не реформуються цілі, зміст, форми і методи професійної підготовки сучасного авіаційного фахівця, що призводить до виникнення суперечностей як всередині системи професійної освіти, так і в системі взаємодії освіти та суспільства в цілому.

Надзвичайно гостро ці суперечності постають у галузі інженерно-технічної вищої освіти, стан справ якої у напрямі професійного становлення і розвитку, викликає ряд протиріч. З одного боку, наявність інженерних досягнень випускників цієї галузі вищої освіти, наприклад, у сфері зварювання, обробки металів, авіабудування тощо, незаперечно, що констатує потенційні можливості технічної освіти, а з іншого боку, розглядаючи ситуацію в цілому (всіх, хто отримує диплом про вищу технічну освіту, їх знання, уміння,

навички, рівень професійної культури тощо), то такий аналіз викликає занепокоєння, оскільки від якості інженерної професійної підготовки залежать економічні перспективи розвитку суспільства.

Звернення до означеної проблеми дає нам можливість сформулювати ще одну суперечність, пов'язану з домінуванням стандартизованої багаторівневої технічної професійної освіти, в основі якої знаходяться традиційні технології навчання, та потенційними можливостями освітнього процесу закладів вищої технічної освіти щодо розвитку професійної культури інженерів авіаційної галузі. Ще однією із суперечностей, на наш погляд, є недостатній рівень сучасного розуміння змісту професійної культури як інтегральної характеристики інженера авіаційної галузі при одночасному швидкому зростанні вимог, визначених в стандартах та рекомендаціях Міжнародної організації цивільної авіації (ICAO) до високого рівня сформованості професійної культури у авіафахівців. В той же час, виокремлення саме цих протиріч, призвів до активізації наукових пошуків шляхів вирішення зазначених проблем. Усунення вказаних протиріч, на наш погляд, можливе лише при умові формування і розвитку системи неперервної авіаційної освіти шляхом інтеграції початкових ідей, базових принципів авіаційної освіти на основі потреб і запитів суспільства, а також соціальним та особистісним ефектом, який досягається у процесі навчання протягом всього життя.

Дійсно, система професійної підготовки є сукупністю взаємопов'язаних компонентів, яка виходить за рамки набуття певної професії тільки у середовищі закладу вищої освіти, ця система має бути послідовною та неперервною. В зв'язку з цим, на наш погляд, доречно згадати висловлювання академіка В. Кременя (1995), який зауважував, що: "у разі звичної, традиційної освіти навчити людину на все життя неможливо не лише в гарній школі, а й найкращому університеті. Тому що здобуті в навчальному закладі знання не будуть обов'язково актуальними в житті, і навпаки, з'являться нові знання, без засвоєння яких фахівець не буде ефективним, тобто втратить конкурентоспроможність". Виходячи з цього, стає зрозумілим, що для успішної професійної діяльності недостатньо вже здобутої вищої освіти, тобто виникає потреба поповнювати свої знання, результатом чого підтверджується актуальність і затребуваність концепції неперервної освіти, як навчання протягом всього свідомого життя людини.

Виходячи з вищесказаного, можемо зробити висновок, що розвиток професійної культури сучасного авіафахівця передбачає надання переваги особистісної спрямованості над вузькопрофесійною, що, в свою чергу, не означає недооцінку підготовки до професійної діяльності, але вимагає розглядати цю підготовку крізь призму розвитку особистості протягом всього життя. Отже, *професійна культура сучасного авіаційного фахівця* - інтегративна властивість, що спирається на індивідуально-психічні властивості особистості, її продуктивні знання та інтелектуальні уміння і навички; формується та розвивається впродовж життя в системі неперервної освіти та процесі професійної діяльності; є засобом передачі культурного надбання і професійного досвіду; визначає здатність та спроможність авіафахівця конструювати знання з інформаційно-синергетичного середовища; приймати оптимальні рішення в передбачуваних професійних ситуаціях.